REGISTERED No. B. 3434

अर्थ

" अर्थ एव प्रधानः " इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति । —कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष १३ | पुणें, बुधवार तारीख २४ डिसेंबर १९४७ | अंक ५०

श्री — श्री — श्री — श्री — श्री

श्री

दी बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेट लिमिटेड, पुणें २.

युद्धोत्तरकालांत सिंडिकेटच्या सर्वांगीण

वाढीच्या योजना आखल्या जात आहेत.

कंपनीनें ऑर्डिनरी शेअरवर १० टके

डिव्हिडंड दिलें आहे.

सी. जी. आगाशे आणि कं.,
मॅनेजिंग एजंट्स.

श्री — श्री — श्री — श्री — श्री

विविध माहिती

शैक्षणिक व वार्तापट—इन्फर्मेशन फिल्मस ऑफ इंडिया व इंडियन न्यूज परेड ह्या नांवानें दाखविलीं जाणारीं सिनेमाचीं रिळें तयार करण्यास पुनः प्रारंभ होणार आहे. हिंदुस्थान सरकारनें स्वतःच्या देखरेखीखालीच वार्तापट तयार करणें आवश्यक आहे, असें सरकारचें मत आहे. हे वार्तापट सिनेमागृहांतून दाखविण्याची सक्ती केली जाईल.

दि बेलापूर कंपनी, लि.—वरील कंपनीनें ३० सप्टेंबर, १९४७ अखेरच्या वर्षी ६५ लक्ष रुपयांची साखर विकून १९ लक्ष,१८ हजार रु. नफा मिळविला. ह्यापूर्वीच्या वर्षी ४६½ लक्ष रुपयांची विक्री होऊन ११½ लक्ष रु नफा उरला होता. भागीदारांस प्रत्येक भागावर १२ रु. डिव्हिडंड मिळणार आहे. ३० सप्टेंबर १९४७ रोजीं कंपनीच्या इस्टेटींत ४,४६७ एकर जमीन उसाखाली होती. कंपनीचे मॅनेजर्स, मेसर्स डब्ल्यू. एच. ब्रॅडी अँड कं. लि. ला ऑफिस अलाउन्स व कमिशन मिळून एकूण २ लक्ष, ७६ हजार रु. मिळाले.

सिंधमधील शिध्यांत कपात—सिंध प्रांतांतील गव्हाची कपात करण्याचें सिंध सरकारनें ठरविलें आहे. ता. ६ डिसेंबरपासून कराची, सक्कर, रोहरी व शिकारपूर येथील दर माणशीं आठवड्याचें गव्हाचें प्रमाण १ शेर, १२ छटाक करण्यांत आलें आहे. त्यापूर्वी हें प्रमाण २ शेर, १० छटाक होतें. हैद्राबाद शहरांत गव्हाचें प्रमाण १ शेर, ५ छटाक ठेवण्यांत आलें आहे.

धान्य वहातुकीबाबत प्रांताचे विभाग कां पाडले?—मुंबई सरकारच्या नव्या अन्नधान्यविषयक धोरणाप्रमाणें, सरकारनें प्रांताचे गुजरात व बाकीचा प्रांत असे दोन विभाग पाडले त्याचा उद्देश, गुजरातचा जास्त फायदा करून देण्याचा असल्याचा खोटाच प्रचार कांहीं वृत्तपत्रांनीं चालविला, त्यांस उत्तर देणारें एक पत्रक मुंबई सरकारनें काढलें आहे. धान्याची नियंत्रित किंमत प्रांतभर एकसारखी नव्हती; ह्याचें कारण किंमतींत विभागतः फेरफार अगोदर होताच. किंमती व वहातूक ह्यांवरील नियंत्रण उठल्यावर जास्त किंमतीच्या विभागांकडे धान्यांची वहातूक सुरू झाली असती. ती टाळण्याची मुंबई सरकारनें वेळींच दक्षता घेतली. चार प्रमुख शहरांतील रेशनिंग चालू ठेवण्याचाहि तोच उद्देश आहे.

शेतकऱ्यांच्या कर्जनिवारणाचा प्रयत्न—बाँबे मनीलेंडर्स अॅक्ट समाजाच्या आर्थिक संसारास कसा उपकारक होणार आहे, ह्याची माहिती देणारी एक पुस्तिका मुंबई सरकारच्या प्रसिद्धि खात्यानें तयार केली आहे. तिच्यांत प्रस्तुत कायद्याची थोडक्यांत माहिती देण्यांत आली आहे. सावकार नियंत्रणाचा हा कायदा १७ नोव्हेंबर रोजीं अंमलांत आला.

मोडीस उत्तेजन—मराठी शाळांच्या प्रमुखांनीं मोडी लिपीस उत्तेजन द्यावें, अशी मुंबई सरकारनें सूचना केली आहे.

यंत्रसामुग्री खरीदण्यासाठी ब्रिटिश कंपनीस एजन्सी—सिंद्री (बिहार) येथील कृत्रिम खतांच्या कारखान्यास लागणारी यंत्रसामुग्री खरीदण्याची व ती उभारण्याची एजन्सी दि पॉवर गॅस कॉर्पोरेशन लि., ह्या ब्रिटिश कंपनीस देण्यांत आली आहे.

लोकमान्य इंडस्ट्रीज लि., पुणें—ऑइल मिलचा व इतर लहान-मध्यम प्रमाणावरील धंद्यांचा उपक्रम हातीं घेण्यासाठीं वरील कंपनी श्री. डब्ल्यू. एन. कलंत्रे ह्यांनीं नोंदली आहे. मेसर्स डब्ल्यू. एन. कलंत्रे आणि कं. कडे मॅनेजिंग एजन्सी राहील. कंपनीस वजनदार डायरेक्टर बोर्ड मिळालें असून प्रॉस्पेक्टस लवकरच बाहेर पडेल.

पाकिस्तानी तिकिटांवरील ऐतिहासिक स्थळांचीं चित्रें—पाकिस्तानच्या पोस्टाच्या तिकिटांवर हिंदुस्थानांतील व पाकिस्तानांतील ऐतिहासिक इमारतींचीं चित्रें छापण्यांत यावयाचीं आहेत. ह्या चित्रांत कराची येथील हवाई बंदर-ड्रिघ रोड, लाहोर येथील किल्ला, दिल्लीचा पुराणा किल्ला, कुतुबमिनार, ताजमहाल, इत्यादींचा समावेश होईल. पाकिस्तानच्या तिकिटांवरील चित्रांत हिंदुस्थानांतील ऐतिहासिक स्थळांचा समावेश कशासाठी ? हीं तिकिटें एप्रिल १९४८ मध्यें प्रसृत होतील.

नफ्याच्या भागीविषयीं योजना—कामगारांची मजुरी व कारखान्यांचा नफा ह्यांचें प्रमाण ठरवून देण्यांतील अव्यवहार्यता मुंबईच्या नेटिव्ह शेअर अँड स्टॉक ब्रोकर्स असोसिएशननें हिंदुस्थान सरकारच्या फडणिसांस एक तार पाठवून स्पष्ट केली आहे. विशिष्ट मालाच्या उत्पादनांत गुंतलेल्या भांडवलाचें कामगारांच्या संख्येशीं प्रमाण, भांडवल गुंतवणुकींत धोका, कारखान्यांतील कामाचें स्वरूप, उत्पादन, हीं सर्व लक्षांत घेतलीं जाणें अगत्याचें आहे. ह्यास्तव, भांडवलदार, मजूर व शेअरबाजार ह्यांची एक प्रातिनिधिक परिषद् बोलवून त्यांत ह्या विषयाची चर्चा व्हावी असें वरील तारेंत सुचविण्यांत आलें आहे.

उत्पादन वाढीच्या धोरणास कम्युनिस्टांचा विरोध—उत्पादन वाढीचा उपयोग इंग्रज जनतेच्या हिताकडे न होतां, अमेरिकन धोरण यशस्वी करण्याकडे तिचा उपयोग केला जाईल; तेव्हां ब्रिटिश मजूर मंत्रिमंडळाच्या उत्पादन वाढीच्या धोरणास आम्ही पाठिंबा देऊं शकत नाहीं, असें ग्रेट ब्रिटनमधील कम्युनिस्ट पक्षाच्या पुढाऱ्यांनीं जाहीर केलें आहे. फ्रान्समध्यें कम्युनिस्टांनीं पत्करलेल्या धोरणाचेंच अवलंबन ग्रेट ब्रिटनमध्यें होऊं लागल्याचें हें चिन्ह आहे.

चलन वाढीस आळा घालण्यासाठी सक्तीचीं कर्जें—भरमसाठ चलनवाढीस आळा घालण्यासाठी फ्रेंच सरकार श्रीमंत शेतकऱ्यांकडून व व्यापाऱ्यांकडून त्यांच्या नफ्याच्या २५ ते ५०% प्रमाणाइतकी रकम सक्तीनें कर्जाऊ घेण्याची योजना तयार करीत आहे.

रेल्वे व मध्यवर्ती बजेटांच्या तारखा—मध्यवर्ती असेंब्लीचें बजेट अधिवेशन दिल्ली येथें ता. २८ जानेवारी रोजीं सुरू होईल व तें ३ एप्रिल १९४८ पर्यंत चालेल. १६ फेब्रुवारी रोजीं रेल्वे बजेट व २८ फेब्रुवारी रोजीं मध्यवर्ती बजेट असेंब्लीस सादर करण्यांत येईल.

साखर कारखान्यांच्या खंडकऱ्यांचे खंडाचे करार—साखर कारखाने व शेतकरी ह्यांचेमधील जमिनींच्या खंडाच्या करारांची, शेतकऱ्यांस योग्य खंड मिळावा ह्या दृष्टीनें, तपासणी करण्यासाठी मुंबई सरकारनें एक कमिटी नेमली आहे, तिचे अध्यक्ष मध्यभागाचे कमिशनर आहेत. (पहा, अर्थ ता. २७ ऑगस्ट, १९४७) कमिटीच्या दोघा सभासदांचीं नांवें आतां प्रसिद्ध झालीं आहेत, तीं खालीलप्रमाणें आहेत:—डेक्कन शुगर फॅक्टरीचा प्रतिनिधि: श्री. लालचंद हिराचंद; शेतकऱ्यांचा प्रतिनिधि: रावबहादुर जी. जी. शेंबेकर.

विदेशी भांडवलाच्या आयातीस प्रोत्साहन—विदेशी फर्म्समार्फत किंवा विदेशी सरकारांमार्फत विदेशी भांडवलास हिंदुस्थानांत आकर्षून त्याचा वेगवेगळया प्रांतांतील मोठ्या योजनांसाठी उपयोग करण्याबाबत हिंदुस्थान सरकार विचार करीत आहे, असें श्री. न. वि. गाडगीळ ह्यांनीं मद्रास येथें जाहीर केलें.

सयाममधील पहिली हिंदी बँक—इंडियन ओव्हरसीज बँकेची सयाममधील पहिली शाखा बँकॉक येथें ता. २२ डिसेंबर रोजीं सुरू झाली.

अर्थ

बुधवार, ता. २४ डिसेंबर १९४७

संस्थापक

प्रा. वा. गो. काळे

संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

वा. वर्गणी ट. स. सह ६ रु. किरकोळ अं. २ आणे

औद्योगिक उत्पादन वाढीचा कार्यक्रम

दिल्ली येथील यशस्वी परिषद

युद्धसमाप्तीपासून, विशेषतः १९४६ च्या मध्यापासून, हिंदुस्थानांतील औद्योगिक उत्पादन घटत चाललें आहे. १९४४ पूर्वी कापडाचें वार्षिक उत्पादन ४८३ कोटी वार होतें; १९४७ सालीं तें ३८० कोटी वार तरी भरेल किंवा नाहीं, ह्याची शंका आहे. पोलादाच्या उत्पादनाचीहि हीच गत आहे. १९४३ सालीं ११,६०,००० टन पोलादाचें उत्पादन झालें; १९४७ मधील उत्पादनाचा अंदाज ८,७५,००० टन एवढाच आहे. दरमहा १,७३,००० टन सिमेंट तयार करण्याची हिंदी कारखान्यांची सिद्धता असूनहि प्रत्यक्ष उत्पादन १,१२,००० टनांचें वर जाऊं शकत नाहीं. कागदाच्या गिरण्यांतून दरसाल १,१०,००० टन कागद निघण्याजोगा असला, तरी प्रत्यक्ष उत्पादन ८६,००० टनांवर जाऊं शकत नाहीं. वरील आंकडे हे बाकीच्या धंद्यांच्या उत्पादनांतील घटीचे प्रातिनिधिक मानण्यास हरकत नाहीं.

कारखान्यांच्या उत्पादनक्षमतेपेक्षा प्रत्यक्ष उत्पादन कमी कां होत आहे, ह्याची कारणमीमांसा केली असता, (१) वहातुकीची अडचण, (२) कच्च्या मालाचा तुटवडा व (३) कामगारांतील असंतोष, ह्या तीन बाबी प्रामुख्यानें नजरेसमोर येतात. सिमेंट, पोलाद व कागद ह्यांच्या कारखान्यांस, इतर अनेक कारखान्यांप्रमाणेंच, मालवहातुकीची अडचण तीव्रतेनें भासत आहे आणि खाणींतून निघणारा कोळसा सत्वर हालवला न गेल्याकारणानें, त्याची मागणी पुरविणें अशक्यप्राय झालें आहे. कोळशाची औद्योगिक उपयोगासाठी वार्षिक मागणी लाखों टनांनीं वाढली आहे, परंतु कोळशाची वहातुक मात्र १९४५ व १९४६ चे मानानें मंदावली आहे. तुटवड्याच्या कच्च्या मालामध्यें कोळशाप्रमाणेंच पोलाद, सिमेंट, इत्यादींचा समावेश होतो. पोलादाची वार्षिक मागणी २० लक्ष टनांची असली, तरी दरसाल १० लक्ष टन सुद्धा निघूं शकत नाहीं आणि १२½ लक्ष टनांचें वर हिंदी कारखान्यांची उत्पादनशक्तीहि नाहीं. सिमेंटची हिंदी मासिक मागणी २ ते २½ लक्ष टनांची आहे, परंतु हिंदी गिरण्यांची उत्पादन शक्ती फक्त १,७३,००० टनांची आहे. कॉस्टिक सोडा, सोडा ॲश इत्यादींच्या अपुऱ्या पुरवठ्यामुळेंहि इतर जिनसांचें उत्पादन खुंटून राहिलें आहे. युद्धकालांतील कामगारांची सहायकारक प्रवृत्ती आतां नष्ट झाली असून त्याचे दुष्परिणाम सर्वच कारखान्यांस भोगावे लागत आहेत, परंतु त्यांतल्या त्यांत रेल्वे वहातुक आणि पोलाद व कापड ह्यांचें उत्पादन ह्यांस कामगारांचें घातुक धोरण फारच अपायकारक झालें आहे.

दिल्ली येथें उद्योगमंत्री श्री. श्यामाप्रसाद मुकर्जी, ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली गेल्या आठवड्यांत भरलेल्या उद्योगपती, कामगार पुढारी व सरकारी अधिकारी ह्यांच्या उद्योगधंद्यांच्या परिषदेची पार्श्वभूमि वरीलप्रमाणें आहे. हिंदी आर्थिक परिस्थिती अत्यंत गंभीर असून आतांपर्यंत आपणांस कधींहि अनुभवास न आलेल्या औद्योगिक आपत्तींत आज आपण सांपडलेलें आहों, असें उद्योगमंत्र्यांनीं आपल्या भाषणांत सांगितलें. उत्पादनांतील घटीबरोबरच किंमतीह वाढण्याची प्रवृत्तिहि जोम धरून आहे आणि लंडनमधील स्टर्लिंग ठेवींचे आधारावर हिंदुस्थानांत चलन प्रसृत करण्याचा उपक्रम आतां बंद झाला असला आणि चलन विस्तार थोडा-फार आकुंचन पावूं लागला असला तरी किंमतींतील वाढीची प्रवृत्ति कायमच आहे आणि त्याचेबरोबर मजुरी आणि पगार हीं स्वाभाविकच धांवत आहेत. उत्पादनवाढ हाच ह्या परिस्थितीवर तोडगा आहे, हें उघड आहे. कारखानदार व कामगार ह्यांचे संबंध सलोख्याचे रहाण्यावर बरेंच अवलंबून आहे हेंहि स्पष्ट आहे. त्याचप्रमाणें, उत्पादन वाढविण्याचे दृष्टीनें सरकारनेंहि कांहीं उपक्रम हातीं घेतले पाहिजेत. उद्योगमंत्र्यांनीं आपल्या भाषणांत अशा कांहीं उपक्रमांचा उल्लेख केला. हिंदी संघटित कारखानदारींत १९३९ सालीं २५० कोटी रु. भांडवल गुंतलेलें होतें; युद्धजन्य परिस्थितीमुळेंहि औद्योगिक उत्पादनांत १५% पेक्षा अधिक वाढ होऊं शकली नाहीं. इतक्या मंद गतीनें हिंदी औद्योगिक व आर्थिक प्रगतीचा प्रश्न सुटणार नाहीं असें उद्योगमंत्र्यांनीं सांगितलें. परिषदेनें मंजूर केलेल्या ठरावांत मि. जे. आर. डी. टाटा ह्यांच्या उत्पादनवाढीच्या संबंधांतील ठरावास अग्रस्थान आहे. त्याचप्रमाणें, सध्याच्या आणीबाणीच्या परिस्थितींत संप, टाळेबंदी, जाणूनबुजून काम कमी करणें, इत्यादि गोष्टी टाळण्याचें अगत्य कामगार व कारखानदार ह्यांस पटवून देणारा ठरावहि महत्त्वाचा आहे. कारखानदार व कामगार ह्यांचेमधील घर्षण नाहींसें होऊन, उत्पादनवाढीस जोराची चालना मिळावी, हा प्रस्तुत ठरावाचा उद्देश आहे आणि परिषदेस उपस्थित असणाऱ्या कामगार पुढाऱ्यांनीं व उद्योगपतींनीं त्या ठरावाला हार्दिक पाठिंबा दिला आहे. ह्या ठरावानें कामगारांवर जशी अधिक उत्पादनाची जबाबदारी टाकली आहे, त्याचप्रमाणें कामगारांमध्यें उत्साह निर्माण करून त्यांना योग्य रहाणीचा दर्जा प्राप्त करून देण्याची जबाबदारी कारखानदारांवर निश्चित करण्यांत आली आहे. ठरावाचा सर्वच तपशील उभयपक्षांस मान्य नसला, तरी दोघांनींहि ठराव मान्य करून हिंदी औद्योगिक प्रगतीस अनुकूल असें वातावरण निर्माण करण्यास मोठेंच सहाय्य केलें आहे. कारखानदार व कामगार ह्यांचा दृष्टिकोन एकत्र आणण्याचे कामीं पं. जवाहरलाल नेहरू ह्यांचें व्यक्तित्व व त्यांचे प्रयत्न हेच मुख्यतः कारणीभूत झाले, ही गोष्ट प्रस्तुत ठरावाच्या अंमलबजावणीच्या यशाच्या दृष्टीनें उपकारकच ठरण्याजोगी आहे.

खनिज संपत्तीचें संशोधन—हिंदुस्थानांतील खनिज संपत्तीबाबत संशोधन करण्यासाठी सर सी. व्ही. रामन् ह्यांच्या नेतृत्वाखालीं बंगलोर येथें एक स्वतंत्र संस्था स्थापन होत आहे. ह्या संस्थेस म्हैसूर सरकारनें ११ एकर जमीन दिली आहे. त्याचप्रमाणें, संस्थेस ४ लक्ष रुपयांच्या देणग्याहि मिळाल्या आहेत. हिंदुस्थान सरकारनें ३ लक्ष रुपयांची ग्रँट मंजूर केली आहे.

कोळशाच्या वहातुकीसाठी रेल्वे वॅगन्स—बंगाल व बिहार मधील कोळसा-खाणींचा कोळसा दररोज २,५०० रेल्वे वाघिणी तेथून हालवीत आहेत. वाघिणींचा पुरवठा पुरेसा आहे, परंतु त्यांचा परतीचा प्रवास तातडीनें होत नाहीं अशी तक्रार आहे.

दि रत्नाकर इंडस्ट्रीज लि., कोल्हापूर

कार्य व कार्यक्रम : संचालकांचें निवेदन

वरील कंपनी दि. २५ एप्रिल १९४५ रोजीं नोंदविली गेली. फक्त २३ वर्षांचे अवधींत प्राथमिक कार्य पुरें करून प्रत्यक्ष उत्पादनाच्या कार्याकडे ती आतां लागली आहे. वनस्पति-जन्य तुपाच्या कारखान्यास लागणारा भुइमुग कोल्हापूर भागांत भरपूर आहे, त्यामुळें प्रस्तुत कंपनीच्या उद्देशास तात्काळ पाठिंबा मिळाला. कोल्हापूर दरबारनेंहि सवलती व उत्तेजन दिलें. पहिल्याच वर्षांत ४,८५,३३५ रुपयांचें भांडवल जमलें; आतां त्याची रकम ६,६५,८०० रुपयांवर गेली आहे. कंपनीच्या कारखान्यास हिंदुस्थान सरकारच्या मान्यतेंत पांचवे स्थान मिळालें व एकूण १५० टन यंत्रसामुग्री किनाऱ्यावर व प्रत्यक्ष कंपनीच्या जागेवर येऊन पडली आहे. कंपनीची जागा २३ एकर असून कोल्हापूर नगर-रचनेच्या नियोजित औद्योगिक क्षेत्रांतील पहिली जागा निवडण्याचा मान रत्नाकर इंडस्ट्रीजला मिळाला. ही जागा कारखान्यास पाणी, वहातूक, इत्यादि दृष्टींनीं सोईस्कर व किफायतशीर आहे. प्रत्यक्ष तूप निर्मितीस प्रारंभ होईपर्यंत प्राप्तीचें साधन म्हणून तेल गाळण्याची यंत्रसामुग्री बसवून तेल गाळण्यास प्रारंभ केला आहे. सप्टेंबर अखेर सुमारें २३ लक्ष रुपयांचें तेल व पेंड ह्यांची निर्मिती झाली. तूप निर्मितीचीं यंत्रें बसविण्याचें व त्यासाठीं इमारत उभारण्याचें काम लौकरच सुरू होईल. अशा रीतीनें तीन वर्षांपूर्वींची कल्पना फलद्रूप होत आहे आणि म्हणूनच स्थगित झालेलें भांडवल जमविण्याचें कार्य सुरू करण्यास चालकांस यत्किंचितहि संकोच वाटत नाहीं. तुपाची निर्मिती १९४८ सालापासून होऊं लागेल, अशी अपेक्षा आहे. रत्नाकर इंडस्ट्रीजनें रोवलेल्या औद्योगीकरणाच्या मुहूर्तमेढीचें यश अनेक कारखान्यांच्या निर्मितीस स्फूर्तिदायक ठरेल, अशी प्रवर्तकांची भूमिका आहे. कंपनीच्या डायरेक्टर बोर्डांत अनुभवी, जबाबदार व सुप्रसिद्ध मंडळी असून श्री. अण्णासाहेब लठ्ठे हे चेअरमनचे जागीं आहेत. श्री. बी. बी. सुलताने मॅनेजिंग एजंट म्हणून काम पहात आहेत.

पाकिस्तानांतील बँकांविरुद्ध तक्रारी

वटहुकुमाची योजना

"पाकिस्तानांत काम करणाऱ्या सर्व बँका व त्यांच्या शाखा ह्यांस पाकिस्तान सरकारचें संरक्षण आहे व त्यांनीं पाकिस्तान सरकारचेच हुकूम मानले पाहिजेत. पाकिस्तानांतील बँकांवर, पाकिस्तानाबाहेरील त्यांच्या मुख्य कचेऱ्यांमार्फत दुसऱ्यांनीं अधिकार चालवावा, हें पाकिस्तानी सरकारास मान्य नाहीं." असें समर्थन करून, पाकिस्तानच्या गव्हर्नर-जनरलनें एक ऑर्डिनन्स काढला आहे. पाकिस्तानांतील कित्येक बँकांनीं त्यांच्या पाकिस्तानाबाहेरील मुख्य कचेऱ्यांच्या सूचना पाळून पाकिस्तानी प्रजाजनांचे चेक वटविण्याचें नाकारलें, अशा तक्रारी आल्या आहेत. त्यांची चौकशी करणें हा प्रस्तुत ऑर्डिनन्सचा उद्देश आहे "परकीय राष्ट्राच्या हुकुमामुळें ज्या बिचाऱ्या पाकिस्तानी प्रजेचें नुकसान होत आहे, त्यांची अडचण प्रस्तुत ऑर्डिनन्समुळें दूर होणार आहे." बँकांवर चेकचे पैसे देण्याची सक्ति करण्याचा अधिकार ऑर्डिनन्सनें पाकिस्तान सरकारास दिला आहे आणि बँकांनीं पैसे देण्याचें नाकारलें तर गिऱ्हाइकाचे पैसे देण्यापुरती रकम तिचेकडून वसूल करण्यासाठी बँकेची जरूर तेवढी मालमत्ता सक्तीनें घेतली जाईल.

जागतिक व्यापाराचें भवितव्य

इंटर नॅशनल मॉनेटरी फंड आणि बँक ह्या संस्थांचे मॅनेजिंग डायरेक्टर मि. कॅमिल गट, ह्यांनीं ३० जून १९४७ अखेरच्या संस्थेच्या अहवालांत जागतिक व्यापारासंबंधीं पुढील प्रमाणें विचार व्यक्त केले आहेत. "सध्या जगांतील व्यापाराचा समतोलपणा खूपच बिघडलेला आहे. शांतताकालीन अर्थव्यवस्था रुळेला लागेपर्यंत तो तसाच राहील असा अंदाज आहे. पश्चिम गोलार्धांत निर्यातीकरतां माल तयार करण्याची पात्रता आहे. उलट, युरोप आणि अतिपूर्व ह्यांना आयातीची तातडीची गरज आहे. जग सध्या आणीबाणीच्या अवस्थेला येऊन पोचलें आहे. आपल्यापुढें दोनच मार्ग आहेत. सहकार्यानें प्रयत्न करून उत्पादन वाढविणें आणि त्याबरोबरच रहाणीचें मान सुधारणें; किंवा आर्थिक झूल आणि दारिद्र्य ह्यांच्या आहारीं जाणें. उत्पादन वाढविणें हा एक उपाय आहे. युरोप आणि अतिपूर्वेकडील देश ह्यांनीं आपल्या पुनर्घटनेसाठी लागणारें बहुतेक उत्पादन स्वतःच करणें जरूर आहे. त्यांनीं आपलें उत्पादन वाढविलें तर अगदी जरूरच असणारी आयात त्यांना कमीत कमी करता येईल. कदाचित् अशी आयात त्यांना करावीहि लागणार नाहीं. त्यांनीं उत्पादन वाढविलें तर मालाची निर्यात करता येऊन त्यांना आपली आंतरराष्ट्रीय देणीं-घेणीं समतोल ठेवता येतील.

"आंतर राष्ट्रीय व्यापाराच्या स्वरूपांत पडलेल्या फरकाविषयीं अहवालांत असें म्हटलें आहे कीं, जगाच्या १९३८ च्या निर्यातीपेक्षां १९४६ ची निर्यात १५ टक्क्यांनींच कमी आहे. तथापि, युद्धापूर्वी युरोप आणि अतिपूर्व यांचा जागतिक व्यापारांत सर्वांत अधिक भाग होता. युद्धानंतर ही परिस्थिति राहिलेली नाहीं. हिंदुस्थानांत युद्धामुळें उत्पादनाचीं साधनें युद्धकार्याकडे मोठ्या प्रमाणांत वापरलीं गेलीं. हिंदुस्थानला अद्याप आपला पूर्वींचा निर्यात व्यापार हस्तगत करता आलेला नाहीं. कारण, त्या देशांतील मागणीच वाढलेली आहे. १९४६ सालीं हिंदुस्थाननें युद्धापूर्वीपेक्षां ४५ टक्के कमी माल निर्यात केला. आयातही युद्धकालापेक्षा बरीच कमी केलेली आहे."

सिनॉशुअर कमर्शिअल कॉर्पोरेशन लि., बेळगांव

विशेषतः आयात निर्यात, तेलाची गिरणी, साबण कारखाना, सर्व प्रकारच्या एजन्सीज, वगैरे कामें करण्यासाठीं वरील कंपनी स्थापन झाली आहे. कोल्हापूर संस्थानांत हलकर्णी येथें तेलाची गिरणी प्रथम स्थापन करण्याचा चालकांचा विचार आहे, कारण तेथें भुइमूग मुबलक असून आसपास तेलाच्या गिरण्या नाहींत आणि वहातूक व मजूर ह्या दृष्टीनेंहि तें ठिकाण सोईचें आहे. मेसर्स टी. व्ही. कुलकर्णी आणि सन्सकडे मॅनेजिंग एजन्सी आहे. श्री. शंकर चन्नवा हत्तरकी, एम. एल. ए., मनोहर सोप फॅक्टरीचे मालक. हे डायरेक्टर बोर्डाचे चेअरमन आहेत. कंपनीनें प्रत्येकीं १० रुपयांचे २५,००० शेअर्स विक्रीस काढले आहेत. ७५ हजारांचे शेअर्स खपल्यावर शेअर्सची अलॉटमेंट होईल. एकूण डायरेक्टरांची संख्या १४ असून त्यांत सुप्रसिद्ध व्यापारी, जमीनदार व बँकर्स आहेत.

रेडिओ केंद्रांत वाढ

हिंदुस्थानांत रेडिओचा प्रसार करण्यासाठी सरकारनें एक आठ वर्षांची योजना आखली आहे. त्या योजनेंत नागपूर, बेझवाडा, अहमदाबाद, कटक, धारवाड, गोहत्ती (किंवा शिलाँग) व कालिकत येथें ध्वनिक्षेपक यंत्रें बसविणें; मद्रास व कलकत्ता येथें स्टूडियोसाठी इमारती बांधणें; ठिकठिकाणीं ध्वनिक्षेपणाची व्यवस्था करणें; संशोधन शाखा वाढविणें; दिल्ली येथें कार्यक्षम नोकरवर्गाच्या शिक्षणासाठी वर्ग चालविणें, इत्यादि बाबींचा समावेश होतो.

कुळकायद्याची संक्षिप्त माहिती.

(लेखक:—श्री. के. वा. गजेंद्रगडकर, वकील, सातारा)

(२)

खंडाचे कमाल दर

जमीनदारानें कायदेशीरपणे कुळाकडून येणें असलेला खंडाच्या रकमेव्यतिरिक्त कोणतीही रकम वसूल करितां कामा नये. तसेंच कोणतीही इतर चाकरी कुळाकडून करवून घेणें हें बेकायदा ठरविण्यांत आलें आहे. कोणत्याही कुळास सरकारनें ठरविलेल्या खंडाच्या कमाल दराहून अधिक खंड द्यावा लागणार नाहीं.

हे दर कोरड वाहू जमिनींच्या बाबतींत पिकाच्या किंवा पिकाच्या किंमतीच्या $\frac{1}{3}$ इतके आणि कालव्याच्या पाण्यानें भिजणाऱ्या जमिनीच्या बाबतींत पिकाच्या किंवा पिकाच्या किंमतीच्या $\frac{1}{4}$ इतके असतील; ह्यापेक्षां अधिक असणार नाहींत. जर आपल्या जमिनीचा खंड जबर आहे असें कुळास वाटत असेल तर त्यास मामलेदारकडे अर्ज करून वाजवी खंड ठरवून घेतां येईल. जेव्हां सरकार ज़मीनीच्या साऱ्याची सूट देईल तेव्हां कुळाला अनुरूप सूट देण्यास जमीनदार बांधलेला आहे.

एखाद्या कुळानें जमिनदाराच्या जमीनीवर आपल्या स्वत:च्या खर्चानें राहातें घर बांधलें असेल तर जमीनदारास त्या कुळास काढून लावतां येणार नाहीं. मात्र जर जमीनदार असें सिद्ध करील कीं हें घर कुळाच्या खर्चानें बांधलें नव्हतें आणि कूळ ह्या जागेचा ठरलेला खंड देण्यास कसूर करीत आहे तर अशा कुळास काढून लावितां येईल. तसेंच, ज्या जागेवर तें घर असेल ती जागा जमीनदार विकणार असेल तर ती खरेदीं करण्याचा कुळास प्रथम हक्क आहे. तथापि जर कूळ प्रथम खरेदी करण्याचा आपला हक्क बजावणार नाहीं तर त्याच्या घराच्या किंमतीच्या नुकसान भरपाईदाखल मामलेदारानें ठरवून दिलेली किंमत कुळास दिल्यानंतर त्या जागेवरून कुळास काढून लावितां येईल.

सर्व कुळांना त्यांनीं टाविलेल्या झाडाचें उत्पन्न व वाळलेलें लाकूड घेण्याचा हक्क आहे. ठरलेला खंड न दिल्यामुळें कुळवहिवाट संपवितां येते. परंतु जमिनींतून काढून लावण्यासाठीं जमीनदारानें कुळावर दावा लाविला असेल तर त्या दाव्याच्या चौकशीच्या वेळीं कुळानें सर्व थकबाकी व दाव्याचा खर्च दिल्यास त्यास जमिनीवरून काढतां येणार नाहीं. खंड दिल्याबद्दल ज़मीनदारानें कुळास पावती दिली पाहिजे. अशी पावती देण्यास तो कसूर करील तर तो १,००० रुपयेपर्यंतच्या दंडास पात्र होईल.

भाडेपट्ट्यांची मुदत

कुळाकडून घेतलेले भाडपट्टे किमान १० वर्षांच्या मुदतीचे असले पाहिजेत. १० वर्षांहून कमी मुदतीच्या कुळवहिवाटी या कायद्यानें रद्द करण्यांत आल्या आहेत. कुळांनीं उपभोगावयाचे सर्व चालू विशेष हक्क या कायद्यानें कायम राखण्यांत आले आहेत. म्हणजे, एखादा जमीनदार कबुलायतीप्रमाणें अगर वहिवाटीप्रमाणें खत व बियाणें पुरविण्यास जबाबदार असेल तर त्यास खंड कमी आहे ह्या सबबीवर ही जबाबदारी टाळतां येणार नाहीं. ह्या कायद्यानें रूढी किंवा कबुलायत यास अनुसरून जमीनदाराकडून पुरेपुर खत किंवा बियाणें, मागण्याच्या कुळाच्या हकास मुळींच बाध येत नाहीं. कोणत्याही कुळाला आपले कुळपणाचे हक्क कोणत्याही रीतीनें तबदील करितां येणार नाहींत, तसेंच ते कोणत्याही कोर्टाचे हुकुमानें जप्त केले जाण्यास अगर विकले जाण्यास पात्र असणार नाहींत.

याप्रमाणें आतां ह्या कायद्यानें कुळाची कुळवहिवाट निर्धास्त झाली आहे व खंड कमी करण्यांत आले आहेत, तेव्हां जमिनीपासून जास्तींत जास्त उत्पन्न काढण्यासाठी कुळें आपल्या प्रयत्नाची शिकस्त करतील अशी आशा आहे.

संरक्षित कुळास विशेष हक्क आहेत; मात्र जमीनदारास जर खरोखर जमीन जातीनें करण्यासाठी किंवा कोणत्याही बिगर शेतकीचे कारणाकरितां पाहिजे असेल तर त्यास संरक्षित कुळाची वहिवाट संपवितां येते. परंतु ज्या कामासाठी जमिनदारानें मागणी केली असेल त्या कामासाठी ती जमीन वापरण्यास त्यानें कसूर केल्यास कुळास जमीनदाराकडून परत जमीनीचा कबजा मागतां येतो. संरक्षित कुळाकडून जमीन काढून घेण्यापूर्वी त्या जमिनीत त्यानें सुधारणा केल्या असतील तर त्या सुधारणाबद्दल नुकसान भरपाई मिळण्याचा कुळास हक्क आहे.

सामान्यत: कुळांनीं जमीनदारांना (१) कराराप्रमाणें ठरलेला खंड किंवा (२) त्या भागाच्या चालीरीतीप्रमाणें द्यावयाचा खंड किंवा मामलेदारानें ठरविलेला वाजवी खंड यांपेक्षां अधिक देऊं नये. मात्र कोणत्याही बाबतींत कुळांनीं जमीनदारास सरकारनें ठरविलेल्या कमाल दरांपेक्षां जास्त खंड केव्हांही देऊं नये. हे कमाल दर कोरडवाहू जमिनीच्या बाबतींत पिकाच्या १।३ व कालव्याच्या पाण्यानें भिजणाऱ्या जमीनीच्या बाबतींत $\frac{1}{4}$ असे आहेत.

ह्याप्रमाणें, ह्या नवीन झालेल्या कुळ कायद्याची अगदीं संक्षिप्त माहिती सांगितलेली आहे. हा कायदा थोडा गुंतागुंतीचा आहे. तेव्हां ग्रामसुधारणा करणारांनीं ह्या कायद्याची माहिती सर्व अडाणी शेतकऱ्यांस करून देणें जरूर आहे. (समाप्त)

(ता. २३ ऑगस्ट १९४७ रोजीं मुंबई येथें ऑल इंडिया रेडिओवर झालेलें भाषण, रेडिओ अधिकाऱ्यांच्या परवानगीनें येथें दिलें आहे.)

दि रत्नाकर बँक, लि.

स्थापना : १९४३

—: शाखा :—

(१) कोल्हापूर, (२) शाहुपुरी, (३) सांगली, (४) मिरज, (५) जयसिंगपूर.

		रु.
अधिकृत शेअर भांडवल	...	१०,११,०००
विक्री केलेलं शेअर भांडवल	...	६,१७,२००
रोख वसूल शेअर भांडवल	...	३,११,६००
रिझर्व्ह फंड	...	१०,०००
खेळतें भांडवल (अंदाजे)	...	३८,००,०००

—अद्यावत बँकिंग व्यवहार केले जातात—

नामदार बी. बी. पाटील. B. A., LL. B., डेव्हलपमेंट मिनिस्टर, सांगली स्टेट. चेअरमन

श्री. गं. सि. चौगुले. M. L. A. कोल्हापूर व्हा. चेअरमन

एल. एन्. शहा. B. Com., C. A. I. I. B. मॅनेजर

हिंदुस्थान–पाकिस्तान आर्थिक कराराचे संभाव्य परिणाम

(प्रो. सी. एन. वकील, डायरेक्टर, युनिव्हर्सिटी - स्कूल ऑफ एकॉनॉमिक्स अँड सोशॉलजी, मुंबई)

अल्पकालीन परिणाम

पाकिस्तानच्या वांट्यास सुमारें ४०० कोटी रुपयांचें निव्वळ कर्ज येईल. हें कर्ज पाकिस्तान ५० वर्षांत सव्याज फेडणार आहे आणि हप्त्यांस प्रारंभ १५ ऑगस्ट, १९५२ रोजीं होणार आहे. प्रत्येक हप्ता १५ कोटी रुपयांचा होईल असें मानण्यास हरकत नाहीं. येती कांहीं वर्षें कर्जफेडीची पाकिस्तानवर कांहींच जबाबदारी नाहीं, परंतु कर्जरोखे धारण करणाऱ्या पाकिस्तानमधील लोकांस हिंदी सरकार व्याज देत राहील. अखंड हिंदुस्थानास दरसाल ६८ कोटी रुपये व्याज द्यावे लागे. पाकिस्तानांतील रोखे एकूण रोख्यांच्या एक दशांश आहेत असे गृहीत धरलें, तरी त्यांस दरसाल ७ कोटी रुपये व्याज द्यावें लागेल. ह्याचा अर्थ, एवढ्या रकमेचा माल हिंदुस्थानास पाकिस्तानकडे निर्गत करावा लागेल.

दीर्घकालीन परिणाम

पांचव्या वर्षापासून पाकिस्तान कर्जफेडीचा हप्ता व व्याज देऊं लागेल, तेव्हां त्यांची भरपाई होईल एवढ्या रकमेच्या मालाची हिंदुस्थानाकडे निर्गत पाकिस्तानास करावी लागेल. १५ कोटींच्या ह्या हप्त्यांतून वर सांगितलेले पाकिस्तानांतील लोकांना हिंदुस्थान सरकारास द्यावे लागणारे व्याजाचे ७ कोटी रुपये वजा केले, म्हणजे ८ कोटी रुपयांची बाकी राहाते.

सरकारा–सरकारांतील कर्जें कागदावरच रहातात.

सरकारा–सरकारांतील देण्या–घेण्याचा इतिहास पाहिला, तर बहुधा धनको राष्ट्रांना त्यांच्या ऋणको राष्ट्रांकडून येणें असलेल्या कर्जावर पाणी सोडावें लागतें, असें आढळून येतें. ऋणको राष्ट्राची कर्ज फेडण्याची ऐपत तरी रहात नाहीं, किंवा राजकीय स्थित्यंतरें होतात, किंवा इतर अनपेक्षित घडामोडी होतात. पहिल्या जागतिक महायुद्धानंतर झालेले कर्जविषयक करार थोड्याच वर्षांनंतर कागदोपत्रींच राहिले. ग्रेट ब्रिटनचें गेल्या महायुद्धांत हिंदुस्थानाचें व इतर देशांचें देणें निर्माण झालें त्याचें स्टर्लिंग ठेवींत-रूपांतर होऊन त्यांच्या फेडीबाबत बरीच अडचण निर्माण झाली आहे आणि हें देणें कमी रकमेवर तोडण्याची भाषा ग्रेट ब्रिटनमधील जबाबदार पुढारी बोलूं लागले आहेत. ब्रह्मदेशाकडून वसूल व्हावयाचे येणें केव्हां प्रत्यक्ष हातीं येईल, हें मुळींच सांगतां येत नाहीं. पूर्वी हिंदुस्थान ग्रेटब्रिटनचा देणेदार होता, तेव्हां तो देश आपल्याकडून कर्ज वसुली करूं शकला; कारण हिंदुस्थान त्याचा राजकीय दृष्ट्या दास होता. परतफेडीसाठी हिंदुस्थानानें पाकिस्तानास दिलेली ५० वर्षांची मुदत फारच दीर्घ आहे, हें वरील उदाहरणांवरून स्पष्ट होईल. ५० वर्षांत राजकीय व इतर फरक काय होतील, हें कोणी सांगावें?

पाकिस्तानास स्वातंत्र्याचा उपभोग घेतां यावा, ह्यासाठीं हिंदी लोकांना आज स्वार्थत्याग करावयास सांगणाऱ्या आर्थिक करारांतील अटींचे पालन व्हावें, ह्यासाठीं खालीलप्रमाणें व्यवस्था करणें अगत्याचें आहे:—

(१) हिंदुस्थान सरकारचे पाकिस्तानमधील लोकांजवळील कर्जरोखे पाकिस्तान सरकारनें एकत्रित करावे आणि त्यांच्या बदलीं लोकांना पाकिस्तानी कर्जरोखे द्यावे. हे कर्जरोखे हिंदुस्थान सरकारास परत केले, म्हणजे त्या प्रमाणांत पाकिस्तानचें हिंदुस्थानास देणें कमी होईल. ह्यामुळें पाकिस्तान सरकारास छपाई खर्चाखेरीज इतर ज्यादा खर्च कांहींच करावा लागणार नाहीं. हिंदुस्थान सरकारासहि पाकिस्तानमधील लोकांना व्याज देत रहाण्याची आवश्यकता उरणार नाहीं; पाकिस्तान तें देईल आणि त्या रकमेनें हिंदुस्थानास त्याचें देणें कमी होईल.

(२) आर्थिक धोरणांत एकवाक्यता आणि कस्टम्सच्या बाबतींत एकजूट राखण्याचा करार प्रस्तुत आर्थिक कराराशीं जोडूनच करणें इष्ट ठरलें असतें. सध्याच्या करारान्वयें, ही गोष्ट दोन्ही सरकारांच्या सुज्ञतेवरच सोपविलेली आहे. गेल्या महायुद्धानंतर अमेरिकेनें ग्रेटब्रिटनला कर्ज दिलें, तेव्हां अशा प्रकारच्या व्यापारी अटींचा करार दोन्ही देशांत झाला होता, हें प्रसिद्धच आहे.

रशिया अमोनियम सल्फेट देणार—रशियानें हिंदुस्थानास १५,००० टन अमोनियम सल्फेट देण्याचें मान्य केलें आहे.

खताच्या कारखान्याची उभारणी—सिंद्री येथें उभारावयाच्या खताच्या कारखान्याच्या कामाला १९४८ च्या प्रारंभीं सुरवात होणार आहे. ह्या कारखान्याच्या उभारणीसाठी दोन प्रसिद्ध अमेरिकन आणि ब्रिटिश कंपन्यांची तांत्रिक मदत घेण्यांत आली आहे. कारखान्याला लागणाऱ्या यंत्रांपैकी बरींच यंत्रें आलीं आहेत.

रशियन रुबल डॉलरशीं स्पर्धा करणार?—रशियानें आपल्या चलनाचें मूल्य उतरवून रेशनिंगची पद्धत बंद केली आहे. ह्यापुढें रेशनची व व्यापारी किंमत ह्यांत तफावत रहाणार नाहीं. सर्वच किंमती आतां कमी झाल्या आहेत. जुन्या चलनाचे जागीं नवें चलन देतांना, युद्धकाळांत व युद्धोत्तर काळांत ज्यांनीं पैसे साठवले, त्यांचेवर अप्रत्यक्ष कर बसणार आहे. सध्या रशिया इतर देशांशीं ऐनजिनसी विनिमयाचे करार करतो; ह्यापुढें नव्या रुबलच्या आधारानें त्यास आपलें व्यापारी जाळें पूर्व युरोपांत पसरवितां येईल आणि पौंडी गट व डॉलर गट ह्यांप्रमाणें एक नवा सामर्थ्यवान् रुबल गट निर्माण होईल आणि मार्शल योजनेस एक जबरदस्त प्रतिस्पर्धी तयार होईल अशी भीति व्यक्त केली जात आहे.

श्रीदासबोधांतर्गत निवडक वेंचे—कृषिकोविद श्री. या. शं. वाबीकर ह्यांच्या "समर्थबोध रत्नमाला" पुस्तकाच्या आधारें काढलेल्या ह्या वेंच्यांचें संपादन व प्रकाशन मार्मगोंव हार्बरचे श्री. गो. वि. बरवे ह्यांनीं केलें आहे. समर्थ वाङ्मयाच्या प्रसारासाठी "मनन व प्रसार" एवढेंच त्याचें मूल्य ठेवण्यांत आलें असून दासनवमी उत्सवासाठीं शाळा संस्थांना व पारायणासाठीं मुलांना एक प्रत विनामूल्य घरपोंच पाठविली जाईल. पुस्तकाच्या २९ पृष्ठांचा वेंच्यांसाठीं विनियोग केला असून पुढें सात पृष्ठांचा एक शब्दकोश त्यास जोडलेला आहे.

सामुदायीक शेती

(गटागटानें अगर एकत्र)–भांडवल गुंतवूं इच्छिणारे, प्रत्यक्ष काम करूं इच्छिणारे, शेतकी तज्ज्ञ, स्वतःची मोठ्या प्रमाणांत असलेली पडीक शेती आम्हांस सवलतीनें देऊं इच्छिणारे, यांनीं पत्रव्यवहार करावा.

आतांपर्यंत कांहीं ठिकाणचें सहकार्य आम्हीं मिळविलें आहे.

गायके अँड कंपनी, लिमिटेड

शंकरशेट रोड, पुणें २.

सी. पी. ॲण्ड बेरार प्रिमियर को-ऑपरेटिव्ह हाउसिंग सोसायटी लि., नागपूर.

ही संस्था स्थापन होऊन आतां सतरा वर्षें झालीं आहेत. या संस्थेची स्थापना श्री. बाबासाहेब भोंसुले बी. कॉम. यांनीं रा. सा. जी. डी. चावजी व के. डी. के. पारनंदीवार यांच्या सहाय्यानें १९३० मध्यें केली. त्यानंतर श्री. भोंसुले यांच्या सततोद्योगामुळें व अनुभवी नेतृत्वामुळें संस्थेची इतकी भरभराट झाली कीं सर्व मध्यप्रान्त-वऱ्हाडांत या प्रकारच्या सर्व संस्थांमध्यें पहिला अग्रस्थान प्राप्त झालें असून संस्थेचें स्थानिक स्वरूप बदलून ती एक प्रान्तिक संस्था झाली आहे.

संस्थेच्या सोळाव्या व सतराव्या वर्षाची संयुक्त सर्वसाधारण सभा रविवार ता. ७ डिसेंबर १९४७ रोजीं हिस्लॉप कॉलेजच्या हॉलमध्यें श्री. भोंसुले यांचे अध्यक्षतेखालीं भरली होती. सभेस बारशेच्यावर सभासद जमले होते. सहकारी खात्याचे रजिस्ट्रार, डेप्युटि रजिस्ट्रार, असिस्टंट रजिस्ट्रार व प्रॉव्हिन्शल बँकेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर सर माधवराव देशपांडे हे सभेस उपस्थित होते.

सभेच्या कामांत सभासद अत्यंत उत्साहानें भाग घेत होते. त्यामुळें सभेंत एक प्रकारचें चैतन्ययुक्त वातावरण खेळत होतें. सभेच्या निवडणुकींत श्री. भोंसुले यांच्या कर्तृत्वाबद्दल दर वर्षाप्रमाणें या वर्षींही विश्वास प्रगट करून सभासदांनीं त्यांना प्रचंड बहुमतानें अध्यक्षपदीं निवडून दिलें. सभासदांत सौ. शांताबाई माडखोलकर व सौ. सुशिलाबाई कोठीवान ह्यांचीं नांवें दिसतात. सहकारी गृहमंडळ्यांच्या कारभारांत स्त्रियांचें हें उदाहरण मुंबई प्रांतांतील स्त्रियांनीं अनुकरण करण्याजोगें आहे.

वार्षिक सभेनें गेल्या दोन्ही वर्षांकरतां प्रत्येकीं ४॥ टक्के डिव्हिडंड मंजूर केले. गेल्या दोन-तीन वर्षांत सोसायटीनें विशेष नजरेंत भरण्याजोगी प्रगति केली आहे, हें खालील तक्त्यावरून दिसून येईल. १५ ऑगस्ट १९४७ रोजीं सोसायटीनें प्रत्येकी १० रुपयांच्या "स्वातंत्र्य दिनोत्सव ठेवींच्या पावत्या" विक्रीस काढल्या. १९ ऑक्टोबर १९४७ अखेर ६ हजारांच्या पावत्या खपल्या आहेत. १९-१०-४७ अखेर सोसायटीचे सभासदांकडे ९,४०,४०० रु. येणें आहेत. अडीच वर्षांपूर्वी ही रकम ३,७२,६४५ रु. होती. येणें रकमेस २२¼ लक्ष रुपयांची नागपूरमधील मालमत्ता व ९०,००० रुपयांच्या विमा पॉलिसी गहाण आहेत. सोसायटीनें हा सर्व व्यवहार स्वतःच्या भांडवलांतून व ठेवींतून पुरेशा रकमा तरत्या राखून केला आहे हें उल्लेखनीय आहे. कर्ज घेण्याची सोसायटीस आवश्यकता भासलेली नाहीं. सोसायटीच्या गंगाजळींतहि योग्य रीतीनें भर पडत आहे.

ताळेबंदांत दिसणारे लक्षांचे आंकडे अल्प मुदतींत कोटींचे व्हावे, ही चालकांची महत्त्वाकांक्षा पुरी होण्यासाठी त्यांनीं सभासदांकडे व जनतेकडे अधिक प्रभावी सहकार्याची याचना केली आहे.

वर्ष	सभासदांची संख्या	वसूल भांडवल	ठेवी	गंगाजळी	सभासदांकडून येणें असलेले कर्ज
१९३०–३१	१२	१,४००	२,४००	०	३,६००
१९४०–४१	४३८	१,१२,५००	३,०५,२००	१८,०२०	३,५८,३००
१९४४–४५	६४१	१,६३,४००	३,३९,३००	३१,९६०	३,७२,७ ०
१९४५–४६	८७२	२,४९,१००	४,५३,९००	३९,८६०	५,९८,३००
१९४६–४७	११८०	३,९३,४००	५,३७,५००	४४,१६०	९,००,२००
१९-१०-४७	१२४५	४,२५,२००	७,१८,२००	४४,१६०	९,४०,४००

नवीन शेअर्सची विक्री कायदेशीर ठरली

विमा कंपनीच्या व्यवस्थेवर ताबा मिळविण्यासाठी स्पर्धेचा प्रतिध्वनी

"बॉंबे लाइफ ॲ. कं. लिच्या डायरेक्टरांनीं एक ठराव करून ४,५९६ नवे शेअर्स विक्रीस काढून कंपनीचें भांडवल ५,४०,४०० रुपयांचें १०,००,००० रु. करण्याचें ठरविलें व जुन्या पांच शेअर्सना चार नवे शेअर्स देऊं केले. ५,४०,४०० रुपयांच्या भांडवलापैकीं बहुतेक भांडवल डायरेक्टरच धारण करीत होते. १९४४ चे मध्यास शेअरची किंमत १०० रु. ची २५० रु. वर गेली. ह्याच सुमारास कानपूरचे सर पद्मपाद सिंघानिया ह्यांनीं कंपनीच्या व्यवस्थेचा ताबा मिळविण्यासाठीं बहुसंख्य शेअर्स आपल्या ताब्यांत आणण्याचा प्रयत्न सुरू केला आणि त्यांच्या वतीनें श्री. नवलकिशोर भारतिया हे मुंबईस आले व त्यांनीं १,००० शेअर्स खरेदी केले. मार्च, १९४५ मध्यें त्यांनीं आणखी ७७२ शेअर्स गोळा केले. ह्यामुळें, शेअरची किंमत ४५० रु. पर्यंत चढली. डायरेक्टरांना ह्या शेअरखरेदीविषयीं शंका उत्पन्न झाली. त्यांनीं शेअरहोल्डर्सकडे एक पत्रक पाठवून, शेअर्स विकावयाचेच असले तर श्री. माणेकलाल प्रेमचंद रायचंद ह्यांसच विका, असें त्यांस सुचविलें. परंतु, ह्या सूचनेचा कांहींच उपयोग झाला नाहीं; कारण मि. माणेकलाल ह्यांनीं प्रत्येक शेअरला फक्त ५२५ रु. देऊं केले होते तर मि. नवलकिशोर ७५० रु. व कांहीं प्रसंगीं २,००० रु. देण्यास तयार होते. सर पद्मपाद सिंघानिया ह्यांच्या स्पर्धेस तोंड देण्याकरितां व कंपनीच्या व्यवस्थेवरील अधिकार कायम राखण्यासाठीच केवळ डायरेक्टरांनीं शेअरवाढीचा ठराव मंजूर केला असल्याकारणानें ह्या शेअर्सची विक्री बेकायदा ठरविण्यांत यावी." अशा प्रकारचा दावा नानालाल झाशींनीं मुंबई हायकोर्टांत आणला होता.

" प्रस्तुत प्रकरणीं नवीन काढलेले शेअर्स विद्यमान भागीदारांनाच देऊं केलेले होते, तेव्हां कायद्याच्या कोणत्याच कलमाचा भंग झालेला नाहीं. नवीन शेअर्स विक्रीस काढण्यांत डायरेक्टरांची सदबुद्धी नव्हती, असें वादींचें म्हणणें आहे. नवीन शेअर्स कंपनीच्या हितासाठीच विक्रीस काढण्यांत आले पाहिजेत हें उघड आहे. भांडवल वाढीची वास्तविक आवश्यकता नसेल तर विद्यमान भागीदारांच्या मता विरुद्ध स्वतःचा अधिकार कायम राखण्यासाठीच केवळ डायरेक्टरांनीं भांडवल वाढविणें योग्य होणार नाहीं. प्रस्तुत प्रकरणांत, कंपनीच्या वाढीसाठी आणि घरांच्या खरेदीच्या योजना अंमलांत आणण्यासाठीच भांडवल वाढ करण्यांत आली आहे, असें माझें मत आहे." न्यायमूर्ती देसाई ह्यांनीं वरील प्रकारें निवाडा केला.

ह्या निवाड्यावर वादींनीं अपील केलें आहे. त्याचा निकाल लागेपर्यंत उरलेले ११३६ नवे शेअर्स न विकण्याचें प्रतिवादी कंपनीनें मान्य केलें आहे, म्हणून हायकोर्टानें त्यासंबंधांत हुकूम दिलेला नाहीं; अपीलाचें काम लवकर संपविण्यांत येईल.

हैद्राबाद संस्थानचा चलनविषयक वटहुकूम—हैद्राबाद करन्सी अमेंडमेंट ऑर्डिनन्साला निजामाची मान्यता मिळाली आहे. खरेदी-विक्रीबाबत देण्याघेण्याचे संस्थानी हद्दींतील सर्व व्यवहार हैद्राबाद संस्थानच्या चलनांतच व्हावेत, हा ऑर्डिनन्सचा उद्देश आहे. हिंदी रुपयांनीं बँकांत उघडण्यांत आलेल्या खात्यांस ऑर्डिनन्स बाधक होणार नाहीं, परंतु देण्याघेण्याचे व्यवहार मात्र संस्थानी चलनांतच होणें जरूर आहे. बिगर-हैद्राबादी चलन खेळण्यास कायद्याची बंदी झाली आहे. व्यापारी व्यवहारांकरितां होणारी पैशाची वर्गावर्गी चालूच राहील. ऑर्डिनन्सची अंमलबजावणी ता. २२ डिसेंबर रोजीं सुरू झाली.

2 copies to G. A. Bhousule Esq B.Com
Chairman, C.P. & Berar Premier Coop. Housing Society Ltd
Nagpur

ओगले ग्लास वर्क्स लिमिटेड

पो. ओगलेवाडी (सं. औंध), जि. सातारा

कांचमाल, एनामल वेअर व प्रभाकर कंदीलाचे कारखानदार

नवीन भांडवल वाढ

कारखान्याच्या वाढीच्या योजना पूर्ण करण्यासाठी कंपनीनें आपलें पूर्वीचे दहा लक्षांचे अधिकृत भांडवलांत आणखी पंधरा लक्षांची वाढ करून एकूण अधिकृत भांडवल पंचवीस लक्ष रुपयांचें केलें आहे. मागील खेपेस विक्रीसाठी काढलेलें २ लक्ष रुपयांचें भांडवल लगेच संपून गेल्यामुळें अनेक हितचिंतक, मित्र व सन्मान्य गृहस्थ यांना त्यांतील भाग मिळाले नाहींत, त्यामुळे त्यांचा रोष त्यावेळीं आम्हांस सहन करावा लागला. म्हणून यावेळीं दहा लक्ष रुपयांचें दोन लक्ष सामान्य भागांत विभागलेलें भांडवल विक्रीस काढलें आहे. प्रत्येक भागाची दर्शनी किंमत पांच रुपये असून, विक्रीची किंमत (दर्शनी किं. रु. ५ अधिक वाढ रु. २ अशी) ७ रुपये आहे.

रकमेचा भरणा—अर्जासोबत प्रत्येक भागाबाबत रु. ४ (भागाबाबत रु. २ अधिक वाढ रु. २) व बाकीचे दर भागास रु. ३ प्रमाणें कंपनीकडून मागणी आलेवर भरणा करणेचे.

तरी ज्यांना शेअर्स घेणेचे असतील त्यांनीं कंपनीकडून शेअर अर्जाचे फॉर्म्स मागवून घ्यावेत.

एस. पी. ओगले आणि कं.
मॅनेजिंग एजंटस.

कृष्णा शुगर मिल्स लि.

कृष्णा–कित्तूर

कन्फेक्शनरी सुरू झाली.

धंद्याच्या वाढीसाठी ठेवी स्वीकारल्या जातात.

६% क्यु. प्रेफरन्स शेअर्स विक्रीस आहेत.

विशेष माहितीसाठी लिहा.

पोस्टः–कृष्णा–कित्तूर
जिल्हाः–बेळगांव.

विंचूरकर ॲण्ड को.
मॅनेजिंग एजण्टस्.

पेडणेकर आणि कंपनी लि.,

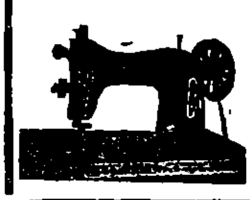

शिवण्याच्या यंत्रांचे व्यापारी.

१७२ गिरगांव रोड, मुंबई.

फोन नं. २२७३८

आरको

प्रत्येकास लागणारी नित्योपयोगी वस्तू

आरको निलगिरी तेल

लक्ष्मी एजन्सी, मुंबई २४

तयार कपड्यांचे व्यापारी **महिंद्रकर ब्रदर्स** गिरगांव, मुंबई नं. ४ व बुधवार चौक, पुणें

हें पत्र पुणें, पेठ भांबुर्डा घ. नं. ११५।१ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे यांनीं छापिलें व रा. रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए. यांनीं "दुर्गाविलास," ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेक्कन जिमखाना) पुणें ४ येथें प्रसिद्ध केलें